

УДК 327.7+341.21.25

Туниця О.Л.

*Доктор політичних наук, професор кафедри політології
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара*

ПРОФСПІЛКИ ТА ЛЕЙБОРИСТСЬКІ ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ: ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ ЗМІНИ ІДЕЙНИХ ТА ПРОГРАМНИХ ПРІОРИТЕТІВ (НА ПРИКЛАДІ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ)

Розглядається специфіка взаємодії профспілок та лейбористських партій в сучасний період. Робляться висновки про вплив процесів глобалізації на позиції профспілкових об'єднань і політичних сил. Розглядаються особливості співпраці профспілок та Лейбористської партії Великобританії.

Ключові слова: профспілки, лейбористські партії, глобалізація, світовий розподіл праці, громадські протести.

Проблема взаємодії профспілок і політичних партій не є новою для сучасної політичної науки. Однак, через звуження соціальної бази політичних сил, яке відбувається в сучасній Європі, звернення до потенціалу громадських організацій соціального представництва, якими є і профспілки, набуває нового імпульсу. Цьому сприяє вплив процесів розвитку міжнародної економіки на можливості соціального забезпечення і реалізації концепції держави загального добробуту. Лейбористські політичні партії у країнах двопартійної системи британського типу є традиційними партнерами профспілок. Проте на сучасному етапі у позиціях цих політичних сил позначилися істотні розбіжності і відбувається пошук нових форм співпраці. Партийна еліта лейбористських і соціал-демократичних партій Європи в умовах фінансово-економічної кризи не може повною мірою реалізовувати політику доходів, яка була однією з основних форм соціально-економічного регулювання в останні десятиліття. Тому профспілки до певної міри змушені переорієнтуватися на інші політичні партії (зокрема й консервативні), а також загальноєвропейські політичні сили й інституції заради забезпечення своїх інтересів. Ці та інші процеси призводять до переформатування співпраці профспілкових об'єднань провідних країн Європи та з політичними силами, які спо-

вдіують лейборизм. Адекватною методичною структурою розробки профспілково-лейбористської співпраці є аналіз політико-історичних тенденцій і нових фактів політичного життя Великої Британії, Австралії, Південної Африки, в яких відбуваються взаємні зміни у ставленні профспілок до лейбористських партій та спроб лейбористів розширити свою соціальну базу за рахунок інших громадських організацій та нових соціальних груп. Зазначені процеси є проблемною основою цієї статті.

Серед останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розробку означеної теми чільне місце посідають роботи вітчизняних істориків та політологів. Зокрема, І. Єремєєва [2] вивчала взаємодії лейбористська партія і профспілки Великобританії в умовах політики «соціального контракту», А. Соколов [4] досліджував генезис і еволюцію політики англійського лейборизму, О. Жукова [3] встановлювала особливості соціальної політики першого уряду Е. Блера. Попри зусилля вчених проблематика потребує подальшої розробки через динамізм розвитку політичних процесів.

Метою статті є встановлення основних рис політичної співпраці профспілок і лейбористських партій англосаксонського світу на прикладі Великобританії. Завданням статті є визначення більш типових рис поведінки політичних сил у відносинах з тред-юніонами і перспектив їх розвитку.

Одним з основних партнерів профспілок у Великій Британії, Австралії та інших країнах Британської співдружності з початку ХХ століття, були лейбористські партії. Вони виступали як основні представники найманих працівників та їх організацій і були засновані тред-юніонами. Протягом ХХ століття відносини між лейбористськими партіями та профспілками змінювалися. Особливо драматично цей процес відбувався у Великій Британії, в якій профспілки виступали рушійною силою, а наприкінці століття були усунені від впливу на її діяльність. Згідно зі статтею Л. А. Якубової, «процес створення нової соціальної програми Лейбористської партії Великої Британії зайняв досить тривалий час. Цей процес неперервно пов'язаний зі станом самої Лейбористської партії і зі змінами, які відбувалися в середині самої партії в період перебування її в опозиції з 1979-го по 1997-й роки, вказані чинники» [5, с. 55].

Процеси розвитку лейбористських політичних сил вимагали адаптації до мінливої політичної ситуації та нової структури уподобань суспільства. Догматична позиція профспілок Великобританії у переговорах з урядами у 70—80 рр. ХХ століття та відстоювання надто широких соціальних вимог у моменти світових економічних криз

змусило корегувати позицію партій і змінювати її. Л. А. Якубова вказує, що «у 1980-ті роки були здійснені спроби керівництва ЛПВ зменшити залежність партії від профспілок» [5, с. 55].

Перегляд позиції профспілок у Лейбористській політичній партії Великої Британії (ЛПВ) пов'язаний зі зростанням впливу в ній підприємців та корпорацій, які прагнули забезпечити свій політичний вплив та інтереси в політичному істеблішменті Великої Британії. Профспілки у цих процесах виступали очевидною перешкодою. Інфраструктура виборців змінилася через економічну структуризацію, де частка великих індустріальних підприємств з великою кількістю зайнятих почала знижуватися у 1990-ті роки ХХ століття. Згідно з даними Л. А. Якубової, «було покладено початок процесу змін взаємовідносин між партією і профспілками, прийнято рішення знизити частку профспілок при блоковому голосуванні до 70 % з рекомендацією довести її у подальшому до 40 %. Для того, щоб змінити балансу розробку на користь центру і індивідуальних членів був створений національний політичний форум, який складався з представників профспілок округів, регіонів, парламентської фракції і інших організацій, була посилена тіньового кабінету» [5, с. 56].

Зниження ролі профспілок в управлінні Лейбористської партії Великої Британії було пов'язано також і з новими політичними технологіями і зміною принципів політичної конкуренції. В цьому плані монолітність соціальної бази і обмеженість соціальних вимог вимогами лише одного класу, заважало лейбористам стати загальнонаціональною та універсальною політичною силою, близькою до кожного виборця. «Лідер ЛПВ Джон Сміт, згідно зі статтею Якубової, у 1992 році зосередив зусилля на подальшому послабленні залежності Лейбористської партії від профспілок. При ньому вплив тред-юніонів на процес просування кандидатів у парламент і тиск на представницькі муніципальні установи значно послабився. А роль індивідуальних членів партії в свою чергу зросла» [5, с. 56].

Зниження впливу профспілок на лейбористський рух було пов'язано, передусім, з втрачанням впливу тред-юніонів на процеси внутрішнього управління, зменшення їх питомої ваги у профспілок відбувалася через зростання кількості індивідуальних членів та інших організацій, в тому числі підприємців. Крім того, лейбористи, як ліва політична сила, адресували програмні положення маргінальним, проте активним верствам суспільства—студентству, молоді, мінори тарним соціальним групам—феміністкам, сексуальним меншинам, тощо. «Різко обмеже-

ними були можливості профспілок місцевих організацій на виборах Лейбористської партії у 1993-му році. Був введений новий принцип голосування, згідно з яким встановлювалася рівність між трьома основними частинами колегії виборців» [5, с. 56].

Обмеженість соціальних вимог профспілок виявилася у архаїчності вимог ще до соціалістичного перетворення економіки. Ці вимоги були прийняті ще на початку ХХ століття через триумф соціалістичних політичних сил у Європі. Істотним аспектом модернізації лейборизму стала відміна архаїчних програмних положень. Згідно зі статтею Л. Якубової, Т. Блер, виступаючи на щорічній партійній конференції 1994-го року, заявив про розрив з «класовою лейбористською традицією» з наміром поховати найважливіше положення ЛПВ, зафіксоване у статуті партії з 1918-го року, яка ставила за мету встановлення «суспільної власності на засоби виробництва обміну і розподілу» [5, с. 56].

В межах процесів модернізації Лейбористської партії у Великобританії профспілки почали втрачати монополію на соціальні вимоги та вираз соціальних потреб трудящих. Ці процеси були спричинені індивідуалізацією праці, згортанням її масовості та стандартизації у такій високотехнологічній та багатоскладовій економіці як британська. Зростання стандартів споживання і потреб працівників найманої праці зменшили гостроту соціальних вимог. Тому профспілки перестали бути групою, яка представляла важливу частину суспільства. «З 1995-го року Лейбористська партія визначалася як демократична і соціалістична, яка ставила за мету «суспільство солідарності, терпимості і поваги» [5, с. 56].

Причинами втрати впливу сучасними профспілками у відносинах з лейбористськими політичними силами стала зміна позицій національних урядів кожної з країн в межах змагань за ринки праці у глобальному вимірі. Профспілки стали не прогресивним, а консервативним чинником, який обсягом високих соціальних вимог, які передбачають значні витрати, знизили конкурентоспроможність економіки. Тому їх соціальні вимоги блокувалися, навіть дружними політичними силами. «Лейбористська партія визначила шляхи здійснення цього завдання (забезпечення конкурентоспроможності— Авт.). Найважливіше з них полягало у створенні економіки, що швидко розвивається, яка заснована на конкуренції, принципах вільного ринку, створення суспільства, вільного від соціальних контрастів і яка забезпечує рівність можливостей, захист від бідності» [5, с. 56].

Апофеозною ознакою втрата впливу профспілок у взаємодіях з лейбористськими тред-юніоністськими політичними силами стало укріплення відносин керівництва лейбористів з «класовими опонентами» та соціальними партнерами профспілок підприємцями та корпораціями. Представництво соціальних інтересів та вимог підприємців і роботодавців стала відповіддю на конвергенцію програмних вимог лейбористів і консерваторів у Великій Британії та інших країнах англосаксонського типу. Важливим аспектом, згідно з роботою Л. Якубової, «нового лейборизму» стало укріплення зв'язків ЛПВ з представниками великих корпорацій і фінансового капіталу. Цей чинник формувався під впливом неоконсерватизму, Тоні Блеру вперше за роки існування вдалося домогтися того, щоб великий промисловий банківський капітал став зацікавленим у приході до влади лейбористів» [5, с. 57–58].

Консолідація суспільства навколо національної ідеї процвітання та держави загального добробуту зменшила актуальність вузьких класових вимог, крім того, соціальна структура країн ЄС змінилася в порівнянні з часами індустріальної доби. Основними рисами вимог населення стали прагнення стабільності та забезпеченості економічного зростання. Все це знизило інтерес до вимог тред-юніонів, їх діяльності та політичних пропозицій. «Багато пересічних лейбористів називали себе партією «однієї нації». Це означало, що партія намагається виражати загальнонаціональні інтереси, робити ставку на досягнення максимальної національної згоди» [5, с. 58].

Розбіжності сучасного профспілкового руху Великобританії та лейбористів були спричинені також різними поглядами на захист соціальної сфери. Умови функціонування держави загального добробуту у Великій Британії і Європі у 90-ті роки змінилися і вийшли на новий рівень. Це спричинило перегляд політичних настанов та практичних кроків щодо національної соціальної політики. У 1994–1997-му роках, згідно зі статтею Л. Якубової, в лейбористській партії відбулася трансформація внутрішньополітичних настанов лейборизму. З'явилися «нові лейбористи», що спричинило вплив підготовки реформ у соціальній сфері» [5, с. 58].

Роль профспілкових організацій у формуванні політичного курсу Великої Британії полягала у висуванні конкретних завдань перед політичною партією та реакцією на ті, чи інші політичні події. Вплив профспілкових об'єднань Великобританії був дуже значним у період урядування «класичних» лейбористів, також він істотно змінювався у період неоконсервативного реваншу за часів М. Тетчер. Але в обох

випадках позиція профспілок була вирішальною для всієї Лейбористської партії. Однак, з втратою частини електорату Лейбористська партія була змушена шукати нові підходи та напрямки розвитку. Згідно з працею А. Валуєва, профспілки завжди відігравали важливу роль у прийнятті рішень на партійних конференціях. Їх вплив на внутрішньополітичне життя як партій, так і ситуації в середині Великобританії, весь час змінювався, вони стрімко зміцнювали позиції, як, наприклад, при уряді Клімента Етглі. А, іноді, як у 80-ті роки, під час урядування Маргарет Тетчер, вони були змушені робити поступки з питань соціального забезпечення» [1].

Негнучка позиція профспілок у взаємодії з партійними лідерами означала занепад їх організаційної спроможності та впливу на партійну політику. Профспілкові діячі Великої Британії вчасно не визначили загрозу і не обрали шляхів уникнення втрати впливу. Також у лавах тред-юніонів не було єдності, яка б забезпечувала єдину позицію щодо реформ Ентоні Блера. На думку А. Валуєва, Тоні Блер «атакував позиції тред юніонів». В їх надмірному впливі на життя Лейбористської партії він бачив головну загрозу. Тоні Блер передбачав змінити систему прийняття рішень і відмовитися від неефективної схеми колективного голосування, коли одна профспілка виступає від імені тисяч своїх членів. Пропозиція Тоні Блера про введення системи голосування: одна особа — один голос, не сподобалася профспілкам, але їм не залишили вибору, рішення про голосування було прийнято в ході проведення спеціального референдуму. Профспілки, таким чином, втратили значну частину свого впливу» [1].

Профспілки як чинник зв'язку з масами найманих працівників, не відчували нових підходів у політичній діяльності, яка все далі більше в 90-ті роки набувала характеру масованих комунікаційних кампаній та цілеспрямованого впливу на електорат. В зв'язку з цим, профспілки поступово усувалися з провідних ролей у лейбористському русі. Головним гаслом Блера, згідно з даними А. Валуєва, була заявлена модернізація, він пропонував прикметник «новий» у різних словосполученнях: «нові лейбористи», «нова Лейбористська партія», «нова Британія», «нова економіка», «нове суспільство» [1].

Організаційне оновлення тред-юніонів у Великій Британії не забезпечило відповідність новим високим організаційним вимогам. Партія трудящих майже повністю відмовилася від профспілок як ключового посередника у взаємодії з трудящими і наймані працівники стали співпрацювати і перебувають під впливом партії Лейбористів напряму без

посередництва своїх спілок. Згідно з А. Валусєвим, «тріумф лейбористів на виборах 1997 року надав їм можливість підтвердити на практиці, що партія влади дійсно стала новою. З класичної «робітничої» вона трансформувалася на партію «всієї нації» з про європейськими соціал-демократичними настановами» [1].

Приклад взаємодії профспілок та Лейбористської партії Великобританії свідчить про те, що класові партії перебувають у занепаді в умовах фрагментації соціальної структури суспільства, згоргання соціальних вимог та їх урізноманітнення. Тому професійні спілки втрачають свій профіль особливої робітничої організації, набуваючи статусу звичайних громадських об'єднань, які не мають монополії на підтримку найманих працівників. Це вказує на необхідність пошуку профспілками нових альтернативних ідеологічних систем щодо обґрунтування своїх політичних вимог.

Висновки. Політична співпраця профспілкових об'єднань та лейбористських політичних сил в сучасному світі перебуває під впливом двох основних чинників: урізноманітнення профспілкового руху та ускладнення його структури за рахунок виникнення нових профспілок, а також активної ролі загальноєвропейського профспілкового руху, а також зміни пріоритетів політичних сил, які сповідують лейбористські ідейні та програмні настанови на прагматичні і ситуативні вимоги, які відповідають сучасному моменту.

Глобальні економічні зміни, які передбачають перенесення виробництва до країн з менш високим рівнем оплати праці, а також технологізації виробництва (яка скорочення кількості робітників), змови транснаціональних корпорацій, послаблюють позиції профспілок. Останні не можуть висувати єдині вимоги і вести інтенсивну страйкову боротьбу в різних країнах одночасно. Приклади сучасних країн Південної Європи (зокрема, Греції та Італії), засвідчили, що істотних результатів у висуванні і відстоюванні політичних вимог (наприклад, зміни урядів або корекції їх політики), профспілкам не можна домогтися без співпраці з іншими громадськими організаціями.

Включення профспілок до альтерглобалістського руху не може бути однозначно сприйнято лейбористськими політичними силами, які виступають за збереження статусу-кво у світовому економічному розподілі праці і підтримують дії глобальних міждержавних об'єднань (якими є «Велика Вісімка» і «Велика Двадцятка»). Тому позиції профспілкового руху і лейбористів поглиблюють розбіжності. При цьому лейбористи і профспілки залишаються стабільними партнерами і в подальшому, про

що свідчать результати голосування у Великій Британії у 2010 році. Тому корекція поведінки обох сторін партнерської взаємодії в цілому відбувається на паритетних засадах і в межах взаємних поступок. Перспективою подальшого розгляду теми, порушеної в цій статті є розгляд політичної співпраці профспілок і груп інтересів на рівні Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Валуев А. В. Роль европейского фактора в процессе структурной модернизации Лейбористской партии Великобритании (1994–1997 годы) [Электронный ресурс] / А. В. Валуев // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. — 2009. — №114. Режим доступа: URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/rol-evropeyskogo-faktora-v-protsesse-strukturnoy-modernizatsii-leyboristskoy-partii-velikobritanii-1994-1997-gody>
2. Еремеева И. А. Лейбористская партия и профсоюзы Великобритании в условиях политики «социального контракта» [Текст] / И. А. Еремеева // Гуманітарний журнал. — 1999. — № 4. — С. 127–131.
3. Жукова О. О. Соціальна політика першого уряду Е. Блера (1997 — 2001 рр.): автореф. дис.... канд. іст. наук: [Текст] 07.00.02 / О. О. Жукова; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. — Чернівці, 2011. — 22 с.
4. Соколов А. С. Генезис і еволюція політики англійського лейборизму: сутність, методи, концепції (історико-політологічний аналіз) [Текст]: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / А. С. Соколов. — Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. — Миколаїв, 2009. — 21 с.
5. Якубова Л. А. Лейбористская партия Великобритании в оппозиции (1979–1997 гг.): модернизационные процессы и формирование новых социальных установок [Текст] / Л. А. Якубова // Вестник ТГПУ. — 2011. — №11. — С. 53–60.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2013 р.

Тупица О. Л. Профсоюзы и лейбористские политические партии: взаимодействие в условиях изменения идейных и программных приоритетов (на примере Великобритании)

Рассматривается специфика взаимодействия профсоюзов и лейбористских партий в современный период. Делаются выводы о влиянии процессов глобализации на позиции профсоюзных объединений

и политических сил. Рассматриваются особенности сотрудничества профсоюзов и Лейбористской партии Великобритании.

Ключевые слова: профсоюзы, Лейбористская партия, глобализация, мировое разделение труда, общественные протесты

Tupytsja O. Trade Union and Labour political parties: the interaction in a changing ideological and programm priorities (on example of Great Britain).

Deals with the specificity of the interaction of trade unions and the Labour party in the modern period. Conclusions about the impact of globalization on the position of trade unions and political parties. Considered features of collaboration of trade unions and the Labour Party of Great Britain.

Keywords: trade unions, the Labour Party, globalization, international division of labor, public protests.

© Тупиця О.Л., 2014